

فلسفه: مشق زندگی

رساله‌ای فلسفی برای استفاده نسل جوان

اثر: لوک فری

گزارش: افسانه نجاتی

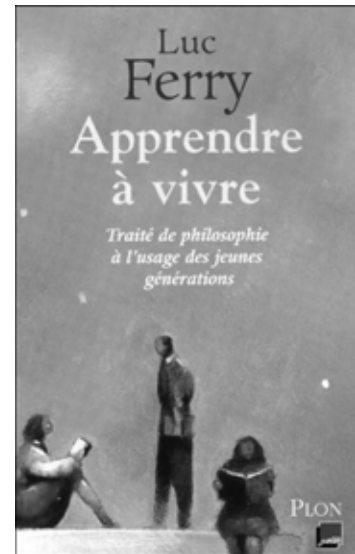
لوک فری یکی از فلاسفهٔ امروزیین فرانسه است که نامش در ایران شاید چندان آشنا نباشد، چرا که از او جز کتابی با نام انسان - خدا *l'homme-Dieu* که در فارسی با نام انسان، خدا یا معنای زندگی با ترجمهٔ عرفان ثابتی از سوی انتشارات ققنوس منتشر شده است، تاکنون چیزی به فارسی ترجمه نشده است. این در حالی است که آثار وی در بیش از ۲۵ کشور دنیا ترجمه و منتشر شده است.

لوک فری فیلسوف، نویسنده و سیاستمدار فرانسوی در اول ژانویهٔ سال ۱۹۵۱ در کلمب متولد شده است. وی که مدرس فلسفه و علوم سیاسی نیز هست، در خلال سال‌های ۱۹۸۴ و ۱۹۸۵ کتاب فلسفهٔ سیاسی‌اش را در سه جلد، که البته جلد آخر آن را با همکاری آلن رونو نوشته است، منتشر کرد. این همکاری به‌ویژه در سال ۱۹۸۵ با تفکر ۶۸ رساله ضد بشر گرایی (*antihumanisme*) و نظام و نقد (*Systeme et critique*) در ۱۹۸۵ و به‌خصوص با هایدگر و مدرن‌ها در ۱۹۸۸ مشهورتر شد. در ۱۹۹۲ نظم نوین زیست‌محیطی را منتشر کرد و سپس درخت، حیوان و انسان، که به بیش از ۱۵ زبان زندهٔ دنیا ترجمه شده و جوایزی نیز به خود اختصاص داده است.

لوک فری روشنفکری است که دانسته‌هایش را به میدان تجربه و عمل می‌آورد و همه کوشش خود را صرف می‌کند که مفاهیم و جستارهای پیچیدهٔ فلسفی را قابل دسترس سازد. او فرض را بر این می‌گذارد که مخاطبش لزوماً کسی نیست که برآمده از محیط دانشگاهی باشد و یا بخواهد عمری را وقف این راه کند. لوک فری پرداختن به فلسفه را یکی از ضرورت‌های زندگی می‌داند و چاره‌اندیشی برای مقابله با ترس از مرگ را محل نزاع ادیان و فلسفه فرض می‌گیرد و به شیوه‌ای بی‌طرفانه پاسخ‌های طرفین نزاع را از خلال تاریخ اندیشه‌ها وامی‌کاهد. اهمیت کار او همانا زبان ساده و قابل فهم اوست.

البته وقتی به این کار مصمم شد که بازخوردهای کتاب یک زندگی موفق چیست؟ را دریافت کرد و دانست که به زعم مخاطبانش میان نحوهٔ گفتار شفاهی‌اش با آنچه می‌نویسد، فرق هست. آنان می‌گفتند که شما وقتی حرف می‌زنید، مقصودتان را راحت‌تر منتقل می‌کنید، تا زمانی که می‌نویسید. از این رو، فری به تمرین همت گمارد تا بتواند به همان شیوایی و روانی‌ای که حرف می‌زند، بنویسد. یکی از این تمرین‌ها گزارش مکتوب همین جلساتی بود که به صورت فی‌البداهه برای والدین و فرزندان گذاشت تا در خلال آن از طریق پاره‌ای روایت‌های فلسفی، پنج برههٔ مهم تاریخ فلسفه را معرفی کند. وی -چنان که در مقدمهٔ کتاب می‌گوید- در این کار دو هدف را پی می‌گیرد. نخستین هدف را فروتنانه قلمداد می‌کند و دومین هدف را جاه‌طلبانه. فروتنانه از آن جهت که روی سخنش به جماعتی غیرمتخصص است و جاه‌طلبانه بدان سبب که در برابر توقعات ساده‌انگاران‌های که قادر است روند اندیشه‌های بزرگ را مخدوش کند، به هیچ‌وجه حاضر به نشان دادن کمترین نرمشی نشده است. وی چندان احترامی برای آثار کلان فلسفی قائل است که نمی‌تواند بنا به دلایل شبه آموزشی، خود را نسبت به ارائهٔ نمایی مضحک از این آثار قانع کند. از این رو، درصدد پی‌ریختن طرحی برمی‌آید که برای آن که تا حد امکان ساده باشد، ناگزیر نباشد که در سوگنا و عمق ایده‌های فلسفی فرو رود.

وی در مقدمهٔ کتاب می‌گوید: «این کتاب قرار نیست صرفاً یک طعم مقدماتی به کام و رنگ و لعابی عاریتی به مفاهیم بدهد و یا برداشتی کج و معوج بر اساس اجبارهای ترویجی عرضه کند. بلکه هدف این کتاب انکشاف امری است که در نفس خود بتواند دو توقع را برآورد: یکی، توقع بالعی که می‌خواهد بداند فلسفه چیست، اما قرار نیست پیش‌تر رود و دیگری، توقع جوانی که احتمالاً می‌خواهد آن را عمیق‌تر مطالعه کند، اما هنوز لوازم ضروری شناخت را در اختیار

ندارد تا بتواند خودش به تنهایی مطالعه آثار مؤلفان دشوار را شروع کند.» وی جسورانه تمامی چیزهایی را که امروز در تاریخ اندیشه، اساسی تلقی می‌شود، صورت‌بندی می‌کند، چرا که بر آن است: «تماشای زیباترین صحنه‌ها در صورت محرومیت انسان از داشتن کسی که لذت تماشا را با او تقسیم کند، می‌تواند تبدیل به عذابی الیم شود.» وی روزبه‌روز بیشتر درمی‌یابد که: «فلسفه دیگر چیزی از آن چیزی نیست که معمولاً بدان «فرهنگ عمومی» می‌گوییم.

یک انسان با فرهنگ قاعدتاً ناگزیر است تاریخ کشورش را بشناسد و نیز چند منبع بزرگ ادبی و هنری را و ... اما کسی او را به سبب آن که چیزی از اپیکتت، اسپینوزا و یا کانت نمی‌داند، سرزنش نخواهد کرد. با وجود این، در خلال سالیان به این باور رسیدم که به دو دلیل بسیار ساده، اندکی مطالعه در فلسفه، برای همگان حتی برای کسانی که در نگاهشان قریحه خاصی نباشد، خالی از فایده نیست. دلیل اول، آن است که بدون فلسفه نمی‌توانیم چیزی از جهانی که در آن زندگی می‌کنیم، دریابیم و دیگر این که، تمامی اندیشه‌ها، باورها و حتی ارزش‌های ثبت‌شده ما ناخودآگاه در جهان‌بینی‌های بزرگی که تاکنون در خلال تاریخ اندیشه‌ها ساخته و پرداخته شده است، تدارک دیده شده است. پس ما ناگزیر از فهمیدن منطق، مدخل و نیز بزنگاه‌های آن می‌باشیم ...»

عنوان کتاب در زبان اصلی، *apprendre a vivre* به معنای آموختن زندگی است و عبارت توضیحی رساله‌ای فلسفی برای استفاده نسل جوان را همراه خود دارد که ترجیح دادم برای ممانعت از تلقی روان‌شناسانه از عنوان کتاب و نیز به تاسی از موتنتی که فلسفه را «مشقِ مردن» قلمداد می‌کرد، نام آن را در زبان فارسی، فلسفه، مشقِ زندگی بگذارم.

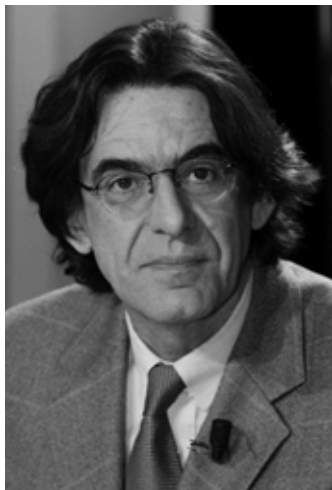
این کتاب محصول مستقیم نشست‌هایی دوستانه است و گرچه لوک فری خود آن را بازنویسی و تکمیل کرده است، اما سعی‌اش بر آن بوده تا هم‌چنان سبک و سیاق شفاهی اثر را حفظ کند. فری به پیروی از اپیکتت در نخستین رساله فلسفی‌ای که در تاریخ نگاشته شد، خواننده‌اش را، تو خطاب کرده و قبل از هر چیز کتاب را خطاب به یک شاگرد آرمانی و در عین حال واقعی، نگاشته است؛ شاگردی که در آستانه بلوغ است، اما هنوز از بسیاری جهات به عالم کودکی تعلق دارد. وی این امر را متضمن نمایش خودمانی‌شدنی قالبی نمی‌داند، بلکه آن را شکلی از دوستی یا همدلی می‌داند که فقط «تو» خطاب کردن با آن تناسب دارد.

کتاب در ۶ فصل با این عناوین تنظیم شده است:

۱. فلسفه چیست؟ ۲. نمونه‌ای از فلسفه باستان. عشق به خرد از منظر رواقیون ۳. پیروزی مسیحیت بر فلسفه یونانی ۴. اومانیسیم یا تولد فلسفه نوین ۵. پست مدرنیسم. نمونه‌ی نیچه ۶. پس از ساختار شکنی. فلسفه معاصر. و سرانجام، کتاب فلسفه: مشقِ زندگی با نتیجه‌گیری و کتابنامه خاتمه می‌یابد.
- لوک فری یکی از فیلسوفانی است که سخت دل‌مشغول آموزه نجات‌شناسی یا همان *soteriologie* است و در ۹ آوریل سال ۲۰۰۵ نیز در کنفرانسی با موضوع «فلسفه چیست؟» در دانشگاه سوربن شرکت کرد و فلسفه را به‌مثابه نجات‌شناسی یا همان آموزه نجات مطرح کرد. وی از این نظر، فلسفه را رقیب ادیان بزرگ می‌داند و آن را یک خرد نقاد قلمداد می‌کند. لوک فری به یاد ما می‌آورد که تمامی مکاتب فلسفی از دیرباز تاکنون یکسره در اندیشه حل معضل مرگ بوده‌اند و متعاقباً در صدد پاسخی برای پرسش چگونه زیستن.

این کتاب به زعم خوانندگان شگفت‌انگیز است، چرا که همواره بر این باورند که فلسفه دست‌نیافتنی است و این در حالی است که دکتر فری خلاف این گمان را می‌باوراند! او شرح می‌دهد، کمی روایت می‌کند و در برابر عقایدی که لزوماً باورهای خودش نیستند، بسیار نرم و منعطف می‌نماید. وی قادر است مباحث خشک را چنان دلنشین تعلیم دهد که ناخودآگاه مخاطب کتاب آرزو می‌کند که ای کاش می‌توانست شخصاً بر سر چنین کلاسی حضور یابد! گرچه لوک فری کتاب را برای جوانان نگاشته است، اما بدون شک در هر سن و موقعیتی می‌توان از آن بهره برد. هم‌چنان که در پیام‌هایی که برای وی در وب گذاشته بودند، پیام تقدیر پیرمردی ۹۲ ساله را خواندم که به علت ضعف بینایی به متن صوتی این کتاب گوش داده بود و به وجد آمده بود، چرا که آن را بسیار مفید تشخیص داده بود.

کتاب فلسفه: مشقِ زندگی را انتشارات علمی برای ترجمه به بنده سپرده است که امیدوارم تا یکی دو ماه آینده ترجمه آن را به پایان برم.

لوک فری